

ትርጉምን የመፍቀድ እና የተርጓሚዎች መብቶች
በኢትዮጵያ ሕግ፤ ጎጽጽራዊ ጥናት*
በ ፀሐይ ወዳ**

መግቢያ

የተለያዩ ሕጎች-ዓለም አቀፋዊም ሆኑ የአገር ውስጥ ሕጎች-ለአገራዊ ውጤት አፍላቂዎች (ፈጣሪዎች) እውቅናን ይሰጣሉ መብቶቻቸውንም በማስከበር ላይ ያተኩራሉ። በዓለም አቀፍ ደረጃ ዋናዎቹ የሆኑ ዓለም አቀፍ የሰብአዊ መብት ሰነዶች “ማንኛቸውም ሰው ራሱ ፈጣሪ የሆነበት ሳይንጣዊ፣ ሥነ ጽሑፋዊ፣ ወይም ኪነታዊ ሥራ የሞራልና የማቴሪያል መብቱ ሊጠበቅለትና እውቅና ሊሰጠው ይገባል”። በማለት ይደነግጋሉ። ለአገራዊ ሥራ አፍላቂዎች መብቶች አስፈላጊውን እውቅና የሚሰጠውና ጥበቃም የሚያደርግላቸው የሕግ ክፍል የድርሰትና የኪነጥበብ ባለሀብትነት (ኮፒ ራይት) ሕግ በመባል ይታወቃል። ደራሲያን የአገራዊ ውጤት አፍላቂዎች በመሆናቸው ይህ ሕግ ይመለከታቸዋል። የሕግ ጥበቃ ከሚያስፈልጋቸው የደራሲያን መብቶች ጥቂቶቹ ብቸኛ የሆነ የማስታወቅ፣ የማራባት፣ የማስማማት እና የመተርጎም ሥራን የመፍቀድ መብቶች ናቸው።

ይህ ጽሑፍ ከእነዚህ መብቶች በአንዱ ማለትም ትጉምን በመፍቀድ መብት ላይ ያተኩራል። ትርጉምን የመፍቀድ መብት ማለት በአጭሩ የድርሰት ሥራዎቻቸውን ደራሲያን ራሳቸው ከአንድ ቋንቋ ወደ ሌላ የመተርጎም ወይም ሌሎች ሲተረጎሙ ፈቃድ የመስጠት መብት ማለት ነው። በዚህም መሠረት በዚህ ጽሑፍ ትርጉምን የመፍቀድ መብት በኢትዮጵያ ሕግ፣ ዋና ዋና በሆኑ ዓለም አቀፋዊ ስምምነቶች እና በአንዳንድ አገሮች የድርሰትና የኪነ ጥበብ ባለሀብትነት ሕጎች ያለውን ቦታ ለማሳየት መከራ ተደርጓል። ቁተጫማሪም ትርጉምን ከመፍቀድ መብት ጋር የተቀራረበ ዝምድና ያለው የተርጓሚዎች መብት ጽሑፉን የተሟላ ለማድረግ ሲባል በዚህ ጽሑፍ ውስጥ ተካቷል።

በነዚህ ሁለት መብቶች ዙሪያ ሊነሱ የሚችሉ ጭብጦችን ግልጽ ለማድረግ ሲባል ይህ ጽሑፍ ከአጠቃላይ የድርሰትና ኪነ ጥበብ ባለሀብትነት ሕግ ጋር ተዛምዶ ያላቸውን ዋና ዋና ጽንፁ ሀሳቦችን በማስተዋወቅ ጀምሮ የኢትዮጵያ የድርሰትና የኪነ ጥበብ ባለሀብትነት ሕግን ከሌሎች ተመሳሳይ ሕጎች ጋር የተጣጣመ እንዲሆን በሚጠቁሙ ማሳሰቢያዎች ይደመደማል።

1- የድርሰትና የኪነ ጥበብ ባለሀብትነት ሕግ ዋና ዋና ጠባዮች

1.1 ትርጉም

የድርሰትና የኪነ ጥበብ ባለሀብትነት ሕግ በአገራዊ ውጤት አፍላቂዎች መብት ላይ የሚያተኩር ሕግ ሲሆን “ደራሲያን ወይም የአገራዊ ሥራ አፍላቂዎች በድርሰቶቻቸው ወይም በኪነ ጥበብ ሥራዎች ላይ በተወሰነ የጊዜ ገደብ ውስጥ ሥራዎቻቸውን ለማራባት፤

* በዚህ ጽሑፍ ላይ በተለይ ካልተመለከቱ በስተቀር ዓመተ ምህረቶቹ እንደኤውሮፓውያን ዘመን አቆጣጠር ናቸው።

** ሌክቸረር፣ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፣ የሕግ ፋክልቲ
ዓለም አቀፍ ሰብአዊ መብቶች ማለጫ ኦ.27(2) እና ዓለም አቀፍ የኢኮኖሚ፣ የሶሻል እና የባሕር
መብቶች ስምምነት ኦ. 13(1) (ሐ)

በተጨማሪም ደራሲያን ሥራዎቻቸው ካለፈቃዳቸው በሌሎች ሲተረጎሙ ከተርጓሚዎች ገንዘብ (ሮያልቲ) የመጠየቅ መብት አላቸው በማለት ሕገ በግልጽ አይደነግግም። ይህም በመሆኑ ጉዳዩ እከራካሪ ሆኗል።⁶⁸ ስለዚህም በኢትዮጵያ ሕግ ውስጥ የተፈጠረውን ክፍተት ለመሙላት ምናልባትም አገሪቷ ወደፊት የስምምነቶቹ አባል ልትሆን ስለምትችል ሕጉን ከዓለም አባፊ ስምምነቶች ጋር የተስማማ ለማድረግ ይቻል ዘንድ የሚከተሉት ማሳሰቢያዎች ቀርበዋል።

1. ዋና ዋና የሆኑ ዓለም አቀፍ ስምምነቶች ቀደም ሲል የበለጸጉ አገሮችን ፍላጎት ብቻ የሚያንጸባርቁ የነበሩ ቢሆንም በቅርቡ ግን በማደግ ላይ ያሉ አገሮች ፍላጎትንም እንዲያንጸባርቁ ተደርገው ተቀርጸዋል። በዚህም መሠረት የታዳጊ አገሮችን ፍላጎት ለማሟላት ሲባል በተለይ ለትምህርትና ለምርምር ሲውሉ የሚችሉ የድርሰት ሥራዎች የጥበቃ ጊዜ በጣም አጭር እንዲሆን ተደርጓል። ይህም በመሆኑ የአፍሪካ አገሮችን ጨምሮ ብዛት ያላቸው ታዳጊ አገሮች ከላይ የተጠቀሱት የዓለም አቀፍ ስምምነቶች አባላት ሆነዋል።⁶⁹ የኢትዮጵያ የድርሰትና የኪነጥበብ ባለሐብትነት ሕግ በአብዛኛው ከነዚህ ስምምነቶች ጋር የተጣጣመ ነው። ሆኖም የፍትሕ ብሔር ሕጉ ቁ. 1655 የተለየ እቋም የያዘ በመሆኑ አገሪቷ ይህንን ቀይራ እራሷን ከበርን ስምምነት ይልቅ ብዙ አባላት ያሉትንና በብዙ አገሮችም ተፈጻሚነት ያለው የዓለም አቀፍ ስምምነት አባል ማድረግ አለባት።
2. እስከ አሁን ከአንድ የአገር ውስጥ ቋንቋ ወደ ሌላ የአገር ውስጥ ቋንቋ የተተረጎሙ የድርሰት ሥራዎች ብዙም ባለመኖራቸው ሕጉን የማሻሻል አስፈላጊነት ጎልቶ ላይታይ ይችላል። ሆኖም በቅርቡ የተለያዩ የአገር ውስጥ ቋንቋዎች የሥራ እና የማስተማሪያ ቋንቋዎች በመሆናቸው በአገር ውስጥ ቋንቋዎች የተጻፉ የድርሰት ሥራዎች ወደ ሌላ የአገር ውስጥ ቋንቋዎች የሚተረጎሙበት መልካም አጋጣሚ እየተፈጠረ ነው። በመሆኑም የሕገ መንግሥት አሁን ሥራ ላይ ባለው ሕግ ባልታወቀ ምክንያት መብታቸውን ለተነጠቁት ደራሲያን ጠቃሚና ወቅታዊም ይሆናል።
3. በተጨማሪም የትርጉም ሥራዎች ወጥ ሳይሆኑ በሌሎች ሥራዎች ላይ የተመሠረቱ እንደመሆናቸው መጠን ደራሲያን ከተርጓሚዎች ላይ ገንዘብ (ሮያልቲ) የመቀበል መብት እንዳላቸው በግልጽ ተደንግጎ በሕጉ ውስጥ መካተት ይኖርበታል።
4. ከላይ በቀረቡት ሀሳቦች መነሻነት የፍትሕ ብሔር ሕጉ በሚከተለው አኳኋን መሻሻል ይኖርበታል።

ቁ. 1655- ትርጉም

ያወጣውን ሥራ በሕይወቱ ላለ ለመተርጎም ፈቃድ ለመስጠት መብት ያለው ሥራ አውጪው ብቻ ነው።⁷⁰

ቁ. 1670- የሥራ አውጪው ወራሾች 1. የገንዘብ መብት

(1) አስቦ ሥራ ያወጣው ሰው ያወጣውን ሥራ የማሳየት፣ የማባዛት፣ የሥራውን ማስማማት ወይም ትርጉም የመፍቀድ መብቱ እርሱ ከምት በኋላ ወራሾቹ ሥራው በአደባባይ ወጥቶ ከታወቀበት አንስቶ እስከ ሃምሳ ዓመት ድረስ ሊሠሩበት ይችላሉ።⁷¹

ቁ. 1673- የሕዝብ ባለሥልጣኖች መብት

(1) የወጣው ሥራ አውጪው ባለቤቱ ወይም ወራሾቹ በግልጽ አስታውቀውት ከታየ በኋላ ሠራው ቢቀወምም ቅሉ ለጠቅላላ ጥቅም ከሆነ ይህ አስቦ ያወጣው ሥራ እንዲታይ ወይም መሰሉ እንዲባዛ ወይም ይነቁ የተስማማ በመሆን እንዲሻሻል ወይም እንዲተረጎም የሕዝብ ባለሥልጣኖች ለመፍቀድ ይችላሉ።⁷²

⁶⁸ ይህን ጉዳይ በማስመልከት በኢትዮጵያ ፍ/ቤቶች ተወሰነው የታተሙ ፍርዶች የሉም።
⁶⁹ የነዚህ ስምምነቶች አባል አገራት ዝርዝር በዩኒቨርሲቲ ሌም ከላይ በግርጌ ማስታወሻ ቁ. 82 የተጠቀሰውን በገጽ 93 እና 95 የተጻፈውን ይመልከቱ።
⁷⁰ ይህ ማሻሻያ ከተደረገ የዚህ ቁጥር ንዑስ ቁጥር 2 እና 3 አስፈላጊ አይሆኑም።
⁷¹ ስለዚህም መሠረዝ ይኖርባቸዋል።
⁷² ንዑስ ቁጥር 2 መሠረዝ የለበትም
 ንዑስ ቁጥር 2 እና 3 መሠረዝ የለባቸውም።